

Кіцелюк Василь Мирославович,
здобувач наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування НАВС

ДО ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПІДПАЛІВ ТА ПОРУШЕНЬ ВСТАНОВЛЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Відповідно до кримінальних особливостей способів злочинної поведінки людей, що призводять до пожеж, останні можна поділити на два види: ті, що виникли внаслідок порушень правил пожежної безпеки та ті, що виникли внаслідок підпалів [1, с. 181].

Як свідчить досвід розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, на практиці часто буває досить складно розрізнити реальні причини пожежі, адже слідова картина при здійсненні таких порушень зазнає істотних пошкоджень внаслідок впливу високих температур, а іноді пожежа взагалі знищує більшість слідів первісного злочину. Тому в ході розслідування часто має місце перекваліфікація одного злочину в інший (з умисного на необережний чи навпаки). Не варто забувати і про можливість інсценування порушень вимог пожежної безпеки. Адже досить часто злочинці використовують способи, що свідчать про некримінальне загоряння для приховування умисних злочинів, розраховуючи на те, що вогонь знищить усі сліди.

Відзначаючи важливість проблеми приховування злочинів за допомогою пожеж, І .А. Ніколайчук встановив перелік обставин, що свідчать про вчинення підпалу як одного з елементів способу вчинення злочинів:

- 1) пряма вказівка свідків або очевидців про вчинення підпалу;
- 2) виявлення на згарищі засобів підпалу;
- 3) виявлення декількох осередків пожежі;
- 4) виявлення на місці події слідів підготовчих дій, спрямованих на створення умів, які сприяють розвитку пожежі;
- 5) наявність даних про підготовчі дії, спрямовані на ускладнення гасіння пожежі;

6) наявність даних про завчасне вивезення або винесення з приміщення цінних речей та переміщення їх у безпечне від вогню місце;

7) виникнення пожежі там, де згодом встановлюється недостача товарно-матеріальних цінностей або грошових коштів (на складах, базах, магазинах, підприємствах і установах);

8) наявність ознак, що вказують на вчинення перед пожежею якогось злочину Г21.

Довідково-методичні джерела розширюють цей перелік: сприятлива для вчинення підпалу й активного розвитку горіння обстановка на місці пожежі (пожежа виникла на об'єкті, що не охороняється; особи, що несуть охоронну службу, не викликають довіри та ін.); раптовість виникнення пожежі й швидкий її розвиток; встановлення факту погроз потерпілим до виникнення пожежі; наявність ознак нелегального проникнення на об'єкт пожежі; одночасне виникнення декількох пожеж або повторення їх в одному районі; нерівномірне, локалізоване вигорання одного об'єкта; інтенсивне горіння в місці, куди доступ джерела вогню ускладнений [3, с. 89-921.

Варто додати, що на вибір способу скоєння злочину впливають рівень життєвого досвіду, знання злочинця про закономірності виникнення і поширення вогню, про ініціювання загоряння з використанням наявних у його розпорядженні засобів вчинення злочину.

Не менш важливим є тут також урахування чинника часових зв'язків між виникненням конфлікту та пожежею. Злочинець, бажаючи відвести від себе підозру у скоєнні підпалу, створює умови для виникнення пожежі через певний період часу. Як правило, такий період становить від трьох до десяти днів з дня конфлікту з потерпілим та формування умислу на вчинення злочину. Засобом підпалу може бути також вогонь, що виникає внаслідок вибуху (побутового газу, піротехнічних засобів).

Хотілося б зупинитися на класифікації способів вчинення підпалів залежно від застосованих засобів, запропонованій А. С. Григорьяном. Вчений, зокрема, виділяв засоби, що знаходились на місці пожежі; заздалегідь підготовлені засоби;

технічні пристосування негайної дії; пристосування, розраховані на подальше загоряння; створення умов для самозаймання. Ним відзначається також важлива закономірність способу вчинення підпалів шляхом використання пристосувань, розрахованих на подальше загоряння, що дає можливість злочинцю забезпечити собі алібі. З метою підпалу злочинці часто вдаються до використання увімкнених електропобутових приладів, оточених легкозаймистими матеріалами Г4, с. 19-301.

Як бачимо, А. С. Григорьяном як спосіб підпалу окремо виділено створення умов для самозаймання. Умови для самозаймання, у свою черга, є ні чим іншим як порушення вимог пожежної безпеки, що не спричинили виникнення пожежі. Тому завдання слідчого при розслідуванні пожеж полягає не лише у виявленні сукупності обставин, що складають предмет доказування у кримінальному провадженні, а й у встановленні характеру взаємин між підозрюваним та потерпілим, наявності можливих мотивів вчинення злочину, встановлені негативних обставин, що вказують на вчинення підпалу.

Аналіз слідчої та судової практики показав, що типовими способами виникнення пожеж, спочатку визначеними як порушення вимог пожежної безпеки, були: залишення легкозаймистих матеріалів (медичної вати, промашеного ганчір'я) в місцях відсутності ізоляції електропроводки, залишення без нагляду увімкненого електрообладнання (теплових гармат, промислових генераторів струму, побутових приладів з нагрівальними елементами) при наявності легкозаймистих речовини або матеріалів, демонтаж або пошкодження заземлюючого кабелю електрообладнання, заміна електричних запобіжників у розподільних електрощитах на завідомо несправні.

Таким чином, достовірність встановлення комплексу фактичних даних про механізм виникнення та розвитку горіння є необхідним відправним моментом для кваліфікації злочину й встановлення винних осіб. З огляду на зазначене, хотілося б підкреслити важливість участі у розслідуванні означених порушень (особливо під час огляду місця події) фахівців відповідного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань : Гмонограф., за ред. д-ра юр. наук, проф. В. Ю. Шепітька] / М. Л. Цимбал. - Х. : Гриф, 2004 р. - 192 с.

2. Николайчук И. А. Соккрытие преступлений как форма противодействия расследованию / И. А. Николайчук [под ред. Р. С. Белкина]. - М., 2000. - С. 205-206.

3. Дослідження пожеж : [довід.-метод. посіб.]. - К. : УкрНДШБ МВС України, 1997. - 207 с.

4. Григорьян А. С. Расследование поджогов / А. С. Григорьян. - М. : Юрид. лит., 1971. - 128 с.